

Мармонтова Тетяна Василівна, здобувач Тернопільського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ *Павленко С. О.*

ЕКСТРЕМІЗМ ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Проблема забезпечення національної безпеки маскомплексний, багатогранний характер і безпосередньо пов'язана з необхідністю захисту особи, суспільства і держави від зовнішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності (соціально-економічній, екологічній, духовній і т.п.). Існуючу загрозу національній безпеці представляє найбільш небезпечна форма організованої злочинної діяльності – екстремізм, включаючи його крайню форму – тероризм. Тому в даний час протидія екстремізму як ідеології нетерпимості, ненависті чи ворожості, приниження достоїнності людини чи групи осіб по расовим ознакам, національності, мови, походження, релігії являється важливим напрямком забезпечення національної безпеки. Сучасний екстремізм, складовими елементами якого виступають нетерпимість, ксенофобія загрожують безпеці суспільства і держави, порушують права людини, підривають демократію в державі [1, с. 226].

Термін «екстремізм» походить від латинського слова *extremus* – крайній. Визначення екстремізму, що дається в енциклопедичних виданнях, окреслює це явище як схильність до крайніх поглядів і дій, переважно в ідеології та політиці [2, с. 245]. Як правило, екстремізм виникає в умовах економічної і соціальної кризи, розвитку конфліктних ситуацій. Сприятливим підґрунтям для екстремізму є порушення демократичних прав і свобод, руйнування усталених моральних цінностей, слабкий контроль держави за станом громадського порядку та громадської безпеки.

В українській радянській енциклопедії екстремізм визначають як схильність до крайніх поглядів і дій, переважно в ідеології та політиці [3, с. 545]. Екстремістом є вкрай радикально налаштована людина, в залежності від політичних переконань це може бути лівий або правий екстреміст.

До тенденцій розвитку екстремізму, які є характерними для нашої країни, можна віднести:

а) формування стійких соціальних груп, які підтримують ідеологію екстремізму;

б) формування в суспільстві переконань про допустимість використання насильства для вирішення різних конфліктів;

в) збільшення чисельності “національних” релігійних груп, діяльність яких пов’язана з посяганням на особистість і права людини та громадянина;

г) підвищення рівня організованості екстремістських груп, у тому числі і створення своєї системи послідовності (спадкоємності) і підготовки кадрів;

д) злиття екстремістських об’єднань з організованими злочинними угрупованнями транснаціонального, загальнокримінального та економічного характеру;

е) інституціоналізація і легалізація екстремістських організацій, їх лідерів; проникнення таких організацій та їх членів у політичну еліту країни;

ж) глобалізація екстремізму;

з) використання конституційних прав і свобод з метою пропаганди ідей екстремізму;

и) використання традиційних релігійних інститутів для поширення радикальних ідей (наприклад, ваххабізму) [4, с. 12].

Серед умов, що сприяють екстремістській діяльності в Україні, можна виокремити внутрішні суперечності. Їх наявність відображає недосконалість сучасного державного устрою, відсутність стабільних форм правління (президентська, парламентсько-президентська), наявність громіздкого державного апарату, недостатній фаховий рівень спеціалістів у сфері державного управління та їх часта заміна.

У міжнародному праві екстремізм уперше визначено у Шанхайській конвенції з питань боротьби з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом. Згадана конвенція визначає екстремізм як певне діяння, спрямоване на насильницьке захоплення влади чи насильницьке утримання влади, а також на

насильницьку зміну конституційного ладу держави або насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організація у зазначених цілях незаконних збройних формувань та участь у них [5, с. 202].

Міжпарламентська асамблея Співдружності незалежних держав розробила проект модельного закону «Про протидію екстремізму». У зазначеному проекті екстремізм визначається як посягання на основи конституційного ладу та безпеку держави, а також порушення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, які здійснюються внаслідок заперечення правових або загальноприйнятих норм і правил соціальної поведінки [6].

Згідно з аналізом зарубіжного кримінального законодавства вищі органи державної влади на рівні національного законодавства встановлюють кримінально-правові заборони на екстремістську діяльність, передбачаючи вкрай суворі покарання за вчинення відповідних діянь.

У ряді зарубіжних країн законодавчі норми по боротьбі з екстремізмом мають конституційний статус. Наприклад, у ст. 104 Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки за організацію, планування й практичну участь у збройному заколоті або бунті, здійснених захисниками або особами, які скоїли тяжкі злочини, встановлено безстрокове покарання.

У Швеції за зраду, заклик до заколоту та інші тяжкі державні злочини встановлено довічне ув'язнення [7].

В окремих країнах, наприклад, США, існують спеціальні списки екстремістських організацій, і навіть перебування в складі таких організацій вже є правопорушенням.

В жовтні 2010 року була прийнята резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи, в якій говориться, що Асамблея стурбована «різким зростанням у Європі деяких форм екстремізму, які, користуючись гарантованими в європейських демократичних державах правами та свободами, переслідують цілі, що суперечать європейським демократичним цінностям і правам людини», та пропонується прийняти єдине визначення терміну «екстремізм» для введення в законодавство 47 держав Європи.

Отже, зарубіжний досвід показує, що в багатьох державах вже вироблений механізм протидії такому небезпечному соціально-політичному явищу, як екстремізм і різним формам його прояву. Особливий упор при цьому робиться на формуванні

законодавчої бази, що дозволяє забезпечити дотримання основних прав громадян в умовах внутрішньодержавних кризових ситуацій [8, с. 230–232].

В той же час, в Україні, на відміну від інших держав, поняття «екстремізм» чи «екстремістська діяльність» у законодавстві не врегульовані [8, с. 82].

Таким чином, для протидії цьому явищу необхідно вжити ряд заходів як на законодавчому рівні так і прийняти відповідні рішення на рівні центральних органів влади та органів місцевого самоврядування. Лише запровадження комплексу дій як на рівні законодавчого врегулювання цього питання так і відповідного прийняття рішень на рівні центральних органів влади може зменшити прояви екстремізму в Україні та зменшити ризики впливу його на політичну стабільність нашої держави.

Список використаних джерел

1. Цабенко О. Екстремізм як загроза національній безпеці / О. Цабенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19337/1/76-Tsebenko-226-229.pdf>.

2. Українська радянська енциклопедія : в 19 т. – К. : Головна редакція УРЕ, 1979. – Т. 3 – 856 с.

3. Українська радянська енциклопедія: В 12-ти томах. – К., 1980. – Т.3. – 551 с.

4. Бурковская В. А. Криминальный религиозный экстремизм: уголовно-правовые и криминологические основы противодействия: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В. А. Бурковская. – М. : Академия управления МВД России, 2006. – 56 с.

5. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 4 т. – К. : Атіка, 2007. – Т. 4. – 966 с.

6. Модельный закон «О противодействии экстремизму» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iacis.ru/data/prdoc/zakon-14-05-09.doc>.

7. Coleman Peter T., Bartoli Andrea Addressing Extremism // The International Center for Cooperation and Conflict Resolution (ICCCR), Teachers College, Columbia University // The Institute for Conflict Analysis and Resolution (ICAR), George Mason University. –

[Електронний ресурс]: http://www.tc.columbia.edu/i7a/document/9386_WhitePaper_2_Extremism_030809.pdf(Англ.)(PDF).

8. Рудой К.М. Зарубіжний досвід протидії екстремізму як напрямок забезпечення міжнародної безпеки / К.М. Рудий // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – 3. – С. 230–232.